

УДК 343.98

*Новикова І. Б., головний судовий експерт Одеського НДІСЕ,
e-mail: vedodndise@gmail.com*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ОБҐРУНТОВАНOSTІ ВИПЛАТ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

В Україні у зв'язку з труднощами теперішнього стану економіки в період економічної світової кризи приділяється велике значення соціальному забезпеченню найбільш вразливих верст населення. За останні роки прийняті значні зміни до таких законів, які покращують соціальний захист різним категоріям населення.

Призначенням та виплатою соціальної допомоги різним категоріям населення наділені органи місцевої влади на містах та обласного підпорядкування, яка призначається та виплачується за рахунок як державного, так і місцевих бюджетів.

У результаті необґрунтованого призначення та виплати соціальної допомоги різним категоріям населення, бюджетні кошти використовуються не на встановлені державою цілі, та громадяни, які дійсно потребують допомоги від держави – не отримують необхідної їм допомоги.

Зловживання, пов'язані із безпідставним призначенням та виплатою соціальної допомоги призводять до порушень норм чинного законодавства та до необґрунтованого використання коштів державного та місцевих бюджетів, а відповідно до збитків державному та місцевим бюджетам.

Метою експертних досліджень при вирішенні питань, пов'язаних з необґрунтованою виплатою із державного та місцевого бюджетів сум соціальної допомоги є документальне обґрунтування відповідності виплати соціальної допомоги чинному законодавству.

Для обґрунтованості висновків щодо призначення та виплати соціальної допомоги експерту-економісту необхідні первинні документи щодо майнового (фінансового) стану претендентів на отримання соціальної допомоги (зарплата, пенсія, дані про доплати, інші доходи, дані про рухоме та нерухоме майно).

При проведенні судових експертиз даної категорії справ проводиться аналіз та визначаються особливості виплати соціальної допомоги для різних категорій населення, предмет та об'єкти дослідження, завдання економічної експертизи та розроблюється алгоритм послідовних дій експерта.

Поняття соціальної допомоги включає в себе систему заходів, спрямованих на повернення особи до активного життя та праці, відновлення соціального статусу і формування в особи якостей, установок щодо пристосування до умов нормальної життєдіяльності шляхом правового і матеріального захисту її існування, підготовки до самообслуговування з формуванням здатності до пересування і спілкування, повсякденних життєвих потреб тощо.

З метою спрощення надання соціальних виплат через застосування принципу призначення усіх видів соціальної допомоги за однією заявою й підвищення контролю за правильністю призначення та надання усіх видів соціальної допомоги Мінсоцполітики затверджена Інструкція № 345 [1], в якій передбачений порядок ведення особових справ та передача їх головному спеціалісту з прийому для прийняття рішення про призначення або відмову в призначенні соціальної допомоги.

На всій території України при органах місцевого самоврядування з 1 січня 2007 року були організовані відділи соціального захисту населення, які здійснюють політику держави щодо соціальної допомоги найбільш незахищених верст населення.

Однією з видів соціальної допомоги населенню є житлова субсидія, яка є безповоротною адресною державною соціальною допомогою громадянам.

Надміру перерахована (виплачена) управителю, об'єднанню, виконавцю комунальної послуги або громадянину житлова субсидія повинна бути повернута, а у разі відмови в такому поверненні вона примусово стягується у судовому порядку.

В кінці 2018 року КМУ прийняв Постанову № 1176 [2], якою передбачено проведення монетизації житлових субсидій, яку планується провести у три етапи:

1 етап – з 1 січня 2019 року, участь в монетизації приймуть сім'ї, які звернуться за допомогою вперше, 2 етап – з 01.05.2019 – монетизація для тих, хто отримує субсидію та пільги уже багато років, в тому числі у літній період, 3 етап – з 01.10.2019 року запропацює повномасштабна

монетизація, коли кожний, хто є отримувачем житлової субсидії буде отримувати за результатами опалювального сезону готівкові кошти, ті що були зекономлені.

В Україні існує більше 10 видів соціальної допомоги населенню. Всі види соціальної допомоги призначаються тільки у разі документального підтвердження статусу особи, яка потребує такого виду соціальної допомоги.

Фінансування та виплати забезпечуються державним і місцевими бюджетами. При оцінюванні нужденності у соціальній допомозі враховуються доходи і розміри особистого майна, однак заощадження невеликих розмірів, як правило, не беруться до уваги.

При проведенні досліджень щодо обґрунтованості виплати соціальної допомоги експерт досліджує документи по формі та змістом, проводить арифметичну перевірку даних, зазначених у наданих документах та відповідність розрахунків сум виплат соціальної допомоги, проведених органами соціального забезпечення населення, нормативним та законодавчим актам України.

Від правильного визначення предмету експертизи залежить практична діяльність експерта, межа його компетенції та коло питань, які він вирішує.

Предметом судово-економічної експертизи з даного питання, є операції пов'язані з обґрунтованістю нарахування та виплати соціальної допомоги різним категоріям населення й обґрунтованість відображення їх в системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності органів, що надають таку допомогу, які після фінансових перевірок або за судовим рішенням стали об'єктами розгляду судово-слідчих органів та потребують спеціальних знань експерта-економіста для встановлення істини у справі.

Експерти-економісти у межах своєї компетенції проводять дослідження та надають висновки тільки на підставі документів, які підтверджують операції з нарахування та виплати соціальної допомоги різним категоріям населення відповідно до вимог чинного законодавства, яким регулюється документування та відображення у обліку і звітності відділів соціального захисту населення нарахованих та виплачених сум соціальної допомоги.

Основним завданням судово-економічної експертизи при дослідженні обґрунтованості виплати соціальної допомоги різним категоріям населення є документальне обґрунтування виплат соціальної допомоги, установлення відповідності чинному законодавству, проведення арифметичної перевірки призначеної суми соціальної допомоги відповідно до нормативних документів.

Питання, які вирішуються експертами-економістами при проведенні експертиз, пов'язаних з виплатою соціальної допомоги:

Чи підтверджується документально та нормативно встановлена у акті перевірки (номер, дата) необґрунтована виплата соціальної допомоги (перелічити прізвища осіб), за зазначений період?

Чи підтверджується документально зазначене в Позовній заяві (зазначаються дані особи) до відділу соціальної допомоги заниження її виплати у вказаному розмірі за зазначений період?

Чи підтверджується недоодержання суми соціальної допомоги громадянином (зазначити прізвище), що було встановлено актом ревізії відділу органу соціальної допомоги (номер та дата)?

Чи підтверджується документально встановлене у акті ревізії (номер та дата) відділу органу соціальної допомоги необґрунтована виплата суми соціальної допомоги переліченим особам у зазначеній сумі з урахуванням даних органу соціального забезпечення населення (номер та дата) в частині обґрунтованості нарахування соціальної допомоги?

Процес дослідження поставлених питань здійснюються відповідно до вимог «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» [3].

Загальним методом судово-економічної експертизи є сукупність способів і прийомів, які застосовуються експертом при дослідженні первинних документів бухгалтерського обліку і звітності, що надають змогу встановлювати здійснення, відображення тих або інших бухгалтерських операцій про різні сторони фінансово-господарської діяльності, що стали предметом дослідження.

Методами судово-економічної експертизи з питань обґрунтованості виплати соціальної допомоги є документальна перевірка, зіставлення та моделювання.

Метод документальної перевірки застосовується в комплексі з методом зіставлення первинних документів.

Експерт, використовуючи метод документальної перевірки і метод зіставлення первинних документів, визначає наявні відхилення у відображенні операції обліку нарахування сум

соціальної допомоги даним, які містяться в первинних документах щодо призначення такої допомоги.

Метод документальної перевірки включає три способи перевірки документів: за формою, арифметичну і нормативну.

У разі втрати або знищення частини документів використовується метод моделювання, а саме відновлення втрачених документів (відображених в них операцій) досягається через побудову моделі.

Об'єктами дослідження при вирішенні питань обґрунтованості виплати соціальної допомоги є: фінансова звітність відділу соціального захисту населення, документи, що є підставою для нарахування та виплати соціальної допомоги, первинні бухгалтерські документи, пов'язані з виплатою соціальної допомоги, а також інші документи, якщо це передбачено законодавчими та нормативними актами щодо виплати сум соціальної допомоги.

Дослідження судово-економічною експертизою питань обґрунтованості виплати соціальної допомоги відбувається у такій послідовності: ознайомлення з експертним завданням, ознайомлення з матеріалами справи, розроблення плану-графіку виконання експертного дослідження, підбір необхідних нормативних та законодавчих актів, процес дослідження наданих документів відповідно до застосованих методів та обраних методик, узагальнення результатів проведеного дослідження та складання висновку.

Узагальнення експертної практики дозволяє зробити висновок, що при проведенні виплати сум соціальної допомоги із державного та місцевого бюджетів допускається недотримання вимог законодавства України при встановленні обґрунтованості її призначення (при визначенні доходу сім'ї, встановлення офіційного працевлаштування членів сім'ї, наявності додаткових доходів сім'ї тощо).

Одним з важливих питань соціальної захищеності найбільш вразливих верст населення є обґрунтованість нарахування та виплати державної соціальної допомоги.

Зловживання, пов'язані із безпідставним призначенням та виплатою соціальної допомоги призводять до порушень норм чинного законодавства та до необґрунтованого використання коштів державного та місцевих бюджетів, а відповідно до збитків державному та місцевим бюджетам, що є актуальним питанням судово-економічної експертизи.

Список використаних джерел:

1. Інструкція щодо порядку оформлення і ведення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги : наказ Міністрації та соціальної політики України від 19.09.2006 № 345 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1098-06> (дата звернення: 22.02.2019).
2. Деякі питання надання житлових субсидій населенню у грошовій формі : постанова Кабінету міністрів України від 27.12.2018 № 1176 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1176-2018-n> (дата звернення: 22.02.2019).
3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z705-98> (дата звернення: 22.02.2019).

УДК 343.98: 347.73

*Панченко Н. І., завідувач сектору Сумського відділення
Харківського НДІСЕ,
e-mail: senpr@meta.ua
Гордієнко І. М., провідний судовий експерт Сумського
відділення Харківського НДІСЕ,
e-mail: economsvhndise@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ПИТАНЬ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ВТРАЧЕНОГО ЗАРОБІТКУ З МЕТОЮ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ ПРАЦІВНИКОВІ НА ВИРОБНИЦТВІ

Випадки ушкодження здоров'я на виробництві внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання, на жаль, продовжують мати місце на підприємствах. Конституцією України (стаття 46) [1] гарантовано, що кожен громадянин має право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності або втрати годувальника.

При проведенні дослідження у справах, пов'язаних з визначенням розміру втраченого заробітку, з метою відшкодування шкоди, заподіяної працівникові на виробництві, експерти